

A NEMZETI BÍRÓSÁG ÍTÉLETÉNEK JOGEREJE AZ UNIÓS ÁLLAMI TÁMOGATÁSI JOG FÉNYÉBEN, AVAGY A *KLAUSNER HOLZ* ÍTÉLET TANÚSÁGAI¹

STAVICZKY PÉTER*

Tárgyszavak: előzetes döntéshozatal, jogerő, nemzeti bíróságok, polgári jog, állami támogatásnak minősülő szerződés, megtámadhatóság

1. Bevezetés

Az uniós jog elsőbbsége a nemzeti joghoz képest az Európai Bíróságok által oltalmazott jogi alapelvek egyike már az Európai Közösségek létrehozása óta.² Ugyanakkor időről-időre felmerülnek az elv értelmezésével kapcsolatos kérdések, amelyek megválaszolása különösen nehéz, ha az uniós jog elsőbbsége a tagállami jog jogelveihez, mint például a *res judicata*-hoz képest vizsgálándó. Ezek az esetek mutatják meg igazán, hogy az Unió Bíróságok miként gondolkoznak egyes, a jog által védett alapvető értékekről.

Az Európai Bíróság (továbbiakban „a Bíróság”) 2015 novemberében egy előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítéletében ismét foglalkozott a nemzeti jog alapján eljáró bíróság ítélete és az uniós állami támogatási jog viszonyával.³ Az ítélet – amellet, hogy a tagállami jogi normakollízió eu-

¹ A cikk egy hosszabb változata a *The Best Of State Aid: A Review of Essential Cases* kiadványban angol nyelven jelent meg.

* A szerző a Magyarország Brüsszeli Állandó Képviselőténak (ÁK) munkatársa. A cikkben megjelenő vélemény nem tekinthető az ÁK hivatalos álláspontjának.

² Ld. a 6/64. sz. Flaminio Costa kontra E.N.E.L. ügyben hozott ítéletet(ECLI:EU:C:1964:66).

³ A C-505/14. sz. Klausner Holz Niedersachsen GmbH és a Land NordrheinWestfalen ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2015:742).

rópai uniós jog alapján történő feloldását biztosítja – abból a szempontból fontos, hogy a Bíróság nem egy, az Európai Bizottság által a belső piaccal összeegyeztethetetlennek minősített támogatás visszatérítésével kapcsolatosan,⁴ hanem egy polgári jogi vita során felmerült jogkérdésben döntött, így érdemben bővítette az ítélkezési gyakorlaton is alapuló uniós jogot és további értelmezési fogódzkodót adott a nemzeti bíróságok kezébe.

Az ítélet arra az új tendenciára is rámutat, hogy egyes állami szervek az állami támogatások jogára hivatkozva próbálnak polgári jogi kötelezettségeik teljesítése alól mentesülni.

2. Az ügy háttere

2007-ben a német Klausner cégcsoport és az Észak-Rajna-Westfália tartomány által tulajdonolt erdőkezelő vállalkozás faértékesítési szerződést kötött, amit a felek ugyanabban az évben egy adásvételi keretszerződéssel egészítettek ki. A szerződés alapján a tartomány 2007 és 2014 között meghatározott mennyiségű fa értékesítését vállalta a cégcsoportba tartozó Klausner Holz vállalat részére oly módon, hogy más vevő számára a szerződésben foglalt értékesítés áránál alacsonyabban nem szállít. A tartomány ugyanebben az évben hat másik vásárlóval is kötött értékesítési szerződést, hasonló, illetve magasabb árakat alkalmazva. A tartomány 2007-ben és 2008-ban értékesített fát a Klausner Holz részére, de az előírányzott mennyiségnél kevesebbet, továbbá a cég 2008-tól pénzügyi nehézségekkel szembesült, és többször is fizetési késedelembe esett. Ennek következtében a tartomány 2009-ben felmondta a 2007-es adásvételi keretszerződést és nem értékesített több fát a Klausner Holz részére. A Klausner Holz e döntés miatt bírósághoz fordult és a münsteri tartományi bíróság (Landgericht Münster) 2012-ben ítéletében kimondta, hogy a szerződések továbbra is hatályosak. Bár a tartomány fellebbezett az ítélet ellen, a hammi fellebbviteli bíróság (Oberlandsgericht Hamm) 2012 végén jogerőssé⁵ vált ítéletében megerősítette az elsőfokú ítéletet. Ezt

⁴ Ld. STAVICZKY Péter: A nemzeti bíróság ítéletének jogereje az állami támogatások jogának tükrében. *Állami Támogatások Joga*, 2013/3. 53–67.

⁵ A német polgári perrendtartásról szóló törvény (Zivilprozessordnung, ZPO) 322. §-a szerint (Anyagi jogerő) „Az ítéletek csak akkor rendelkezhetnek jogerővel, ha a keresetben vagy viszontkeresetben hivatkozott igényt bíraltak el.”

követően a Klausner Holz a münsteri területi bírósághoz fordult és kérte a faértékesítés elmaradásából fakadó, 2009-en felmerült mintegy 54 millió euró értékű, kárainak megtérítését, valamint 2010 és 2013 közötti időszakra kb. 1,5 millió köbméter fenyőfa értékesítésének elrendelését és a többi vásárlót megillető pénzügyi feltételek megismerését.

A tartomány ellenkérelmében a korábbi eljárásokban nem ismertetett érvet adott elő, miszerint a Klausner Holz-cal kötött szerződések teljesítése az uniós joggal ellentétes, mivel az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 107. cikk (1) bekezdése szerint állami támogatást valósít meg, amelynek előzetes bejelentésére nem került sor az Európai Bizottság felé, így az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdését megsértő jogellenes támogatásnak minősül. 2013 júliusában a Német Szövetségi Köztársaság tájékoztatta a szerződésekről az Európai Bizottságot, amelyek véleménye szerint jogellenes és a belső piaccal összeegyeztethetetlen támogatást valósítanak meg. Az Európai Bizottság hasonló tartalmú panaszokat kapott a Klausner Holz több versenytársától. 2014-ben a münsteri tartományi bíróság is felvilágosítást kért az Európai Bizottságtól,⁶ amely intézmény válaszában jelezte, hogy még nem zárta le vizsgálatát (eljárást lezáró határozatot még nem hozott) és így nem rendelkezik végleges véleménnyel a kérdéses szerződések állami támogatási megítélését illetően.

Ezt követően a münsteri tartományi bíróság – amellet, hogy álláspontja szerint a kérdéses szerződések a piacon meg nem szerezhető előnyben részesítik a Klausner Holz-ot és állami támogatást valósítanak meg, amely támogatás nem tekinthető a nyújtásakor hatályos csoportmentességi rendelet⁷ vagy a *de minimis* rendelet⁸ hatálya alá tartozó támogatásnak – a Bírósághoz fordult a támogatás jogellenessége következtében felmerült értelmezési kérdés miatt. A német szövetségi legfelsőbb bíróság (Bundesgerichtshof) gyakorlata alapján ugyanis az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének megsértésével nyújtott támogatást tartalmazó magán-

⁶ A nemzeti bíróságok az előttük felmerülő ügyek állami támogatási kérdéseit illetően kikérhetik az Európai Bizottság véleményét az állami támogatásra vonatkozó jogszabályok nemzeti bíróságok általi végrehajtásáról szóló bizottsági közlemény (HL 2009. C 85., 1. o.) alapján.

⁷ A Bizottság 800/2008/EK rendelete a Szerződés 87. és 88. cikke alkalmazásában a támogatások bizonyos fajtáinak a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánításáról (általános csoportmentességi rendelet) (HL L 214., 2008. 08. 09., 3. o.).

⁸ A Bizottság 1998/2006/EK rendelete a Szerződés 87. és 88. cikkének a *de minimis* támogatásokra való alkalmazásáról (HL L 379., 2006. 12. 28., 5. o.).

jogi szerződések semmissek. Jelen esetben viszont az Oberlandsgericht Hamm egy, azóta jogerőre emelkedett ítéletével 2012-ben úgy határozott, hogy a kérdéses szerződések továbbra is hatályosak. Tehát a korábbi jogerős ítélet (mint ítélt dolog, *res judicata*) ellentétes az új eljárásban tett megállapításokkal, ami az eljáró bíróság számára értelmezési problémát eredményezett. Így a nemzeti bíróság ennek az ellentétnek feloldásához kérte a Bíróság segítségét, amikor a következő kérdését terjesztette elé:

„Megkívánja-e az európai jog, különösen az EUMSZ 107. és EUMSZ 108. cikk, valamint a tényleges érvényesülés elve valamely állami támogatást nyújtó magánjogi szerződés teljesítésére vonatkozó polgári jogi jogvitában az ugyanabban az ügyben hozott olyan jogerős polgári jogi megállapítási ítélet figyelmen kívül hagyását, amely az állami támogatásra vonatkozó jogszabályok figyelembevétele nélkül állapítja meg e magánjogi szerződés hatályának fennmaradását, ha a nemzeti jog szerint a szerződés teljesítése nem akadályozható meg más módon?”

3. A Bíróság ítélete

A Bíróság ítéletében először összefoglalta a münsteri bíróság kérdését, amely gyakorlatilag arra irányul, hogy ellentétes-e az uniós joggal a jogerő elvét megfogalmazó azon nemzeti szabály, amelynek alkalmazása ellehetetleníti az uniós joggal ellentétes módon nyújtott és a belső piaccal összeegyeztethetetlen támogatásokra vonatkozóan, e jogsértésekből származó jogkövetkezmények alkalmazását, ha – és ez az ügy elbírálása szempontjából kifejezetten fontos körülmény – a nemzeti bíróság jogerős ítélete „annak vizsgálata nélkül mondta ki a szerződések hatályának fennmaradását, hogy e szerződések állami támogatást nyújtanak-e”.⁹

Ezt követően a Bíróság a *Deutsche Lufthansa* ítélet¹⁰ legfontosabb megállapításai mentén kiemelte, hogy az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdése

⁹ Az ítélet 17. pontja.

¹⁰ A C-284/12. sz. *Deutsche Lufthansa AG kontra Flughafen Frankfurt-Hahn GmbH* ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2013:755). Az ítélet összefoglalását és értékelését illetően ld. STAVICZKY Péter: Kötelezettség a nemzeti bíróságokon – a hivatalos

az állami támogatások tekintetében olyan előzetes ellenőrzési rendszert állít fel, amelynek célja a belső piaccal összeegyeztethetetlen támogatások nyújtásának megelőzése, a támogatások végrehajtásának az Európai Bizottság végleges engedélyező határozataig¹¹ történő időbeli elhalasztásával.¹² Ezt követően a Bíróság – szintén a *Deutsche Lufthansa* ítéletre hivatkozva – utalt arra, hogy a támogatások belső piaccal való összeegyeztethetőségének megítélése az uniós bíróságok felügyelete mellett eljáró Európai Bizottság kizárólagos hatásköre, azonban az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének megsértéséből származó jogorvoslatok kezelése a nemzeti bíróságok feladata, ami e rendelkezés közvetlen hatályából eredeztethető.¹³ A nemzeti bíróságokhoz lehet fordulni olyan ügyekben is, amikor kérdéses az, hogy az adott állami intézkedés az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatást valósít-e meg, és ebből következően az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdése szerinti előzetes bejelentési kötelezettség alá tartozik-e.¹⁴

Ezt követően a Bíróság összefoglalta, hogy a nemzeti bíróságoknak az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdése alapján melyek a feladataik:

1. biztosítaniuk kell a jogalanyok számára azt, hogy az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdése harmadik mondatának megsértéséből eredő valamennyi következményt a nemzeti joguknak megfelelően megállapítsák, mind a végrehajtásra vonatkozó jogi aktusok érvényességét, mind az e rendelkezés vagy az esetleges ideiglenes intézkedések megsértésével nyújtott pénzügyi támogatások visszatérítését illetően;

vizsgálati eljárás megindításának joghatása. *Állami Támogatások Joga*, 2015/4. 31–44.

¹¹ A C-1/09. sz. Centre d'exportation du livre français (CELF) és Ministre de la Culture et de la Communication kontra Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE) (ECLI:EU:C:2010:136) ítélet alapján a Bizottság határozata akkor tekinthető véglegesnek, ha a határozat elleni fellebbezési határidő eredménytelenül telik el.

¹² A *Deutsche Lufthansa* ítélet 25–27. pontjai és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

¹³ A *Deutsche Lufthansa* ítélet 29. pontja és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

¹⁴ A nemzeti bíróságok EUMSZ állami támogatási szabályainak értelmezés terén fennálló feladatait a *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires* kontra *Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon* ítélet, C354/90, EU:C:1991:440, 9. és 10. pontja, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat rögzíti.

2. a támogatások végrehajtása jogellenességének orvoslására alkalmas intézkedéseket hozzanak annak érdekében, hogy a kedvezményezett ne őrizhesse meg a támogatás feletti rendelkezés jogát a bizottsági határozat meghozataláig hátralévő idő alatt;
3. a bejelentési kötelezettség észlelése esetén úgy határozhatnak, hogy vagy felfüggesztik ezen intézkedés végrehajtását és elrendelik a már teljesített kifizetések visszatéríttetését, vagy ideiglenes intézkedéseket rendelnek el egyrészt az érintett felek érdekeinek, másrészt a későbbi bizottsági határozat hatékony érvényesülésének védelme érdekében.

Az alapügyben a nemzeti bíróság tudatában volt e kötelezettségeinek, ugyanakkor úgy vélte, hogy egy korábban jogerőssé vált, nemzeti bíróság által hozott ítélet nem teszi számára lehetővé, hogy e kötelezettségeit teljesítse.

Ami a konkrét ügyben előterjesztett kérdést és a nemzeti bíróság által tapasztalt normakollíziót (a jogerő szabályai a nemzeti jog alapján kontra az EUMSZ előírásai) illeti, a Bíróság felhívta a figyelmet, hogy az Oberlandgericht Hamm előtti eljárásban az érintett szerződések állami támogatási jellege nem volt a jogvita tárgya. Ebből következően sem az Oberlandgericht Hamm, sem az első fokon eljáró münsteri bíróság nem vizsgálta közvetlenül vagy közvetetten ezt a kérdéskört. A jogerős ítélet tárgyát képező jogvita a körül forgott, hogy az érintett szerződések a tartomány általi felmondás ellenére hatályosak-e vagy sem.

A Bíróság utalt arra is, hogy a kérdést előterjesztő bíróság szerint a jogerő elvével az is ellentétes, hogy „olyan kérdéseket érintsenek, amelyeket a korábbi jogvitában fel lehetett volna vetni, de ezt nem tették meg.”¹⁵ A Bíróság erre a megközelítésre vonatkozóan a *Lucchini*-ítélet¹⁶ alapján kiemelte, hogy a nemzeti bíróságoknak kötelességük minden esetben lehetőség szerint a nemzeti jogot olyan módon értelmezni, ami hozzájárul az uniós jog végrehajtásához. Ezt a kötelezettséget bizonyos általános jogelvek korlátozzák, és például e kötelezettség nem eredményezheti a

¹⁵ Az ítélet 30. pontja.

¹⁶ A C-119/05. sz. Ministero dell'Industria, del Commercio e dell'Artigianato kontra Lucchini SpA. ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2007:434).

nemzeti jog *contra legem* értelmezését¹⁷ (hiszen ezzel a hatalmi ágak elválasztásának alapelve is sérülne).

A Bíróság szerint a fenti – az uniós jog érvényesülését elősegítő – kötelezettség aktív magatartást követel meg a nemzi bíróságoktól, miszerint azok hatáskörük keretei között mindent meg kell hogy tegyenek annak érdekében, hogy a belső jog egészére tekintettel és a belső jogban elfogadott értelmezési módszerek alkalmazásával biztosítsák az uniós jog teljes érvényesülését, és annak céljával összhangban álló eredményre jussanak.¹⁸ A Bíróság tehát a jelen esetben is elvárta ezt az aktív megközelítést a münsteri bíróságtól, és utalt az ideiglenes intézkedések alkalmazásának lehetőségére, tekintettel arra, hogy a Bizottság még saját vizsgálatát nem zárta le, azonban hivatalos vizsgálati eljárást sem indított a kérdés feltételekor, mivel a *Deutsche Lufthansa* ítélet alapján ez utóbbi esetben a nemzeti bíróságnak az intézkedést köteleossége állami támogatásnak tekinteni és ennek megfelelően eljárni. A Bíróság szerint ideiglenes intézkedések elrendelésével a münsteri bíróság biztosítani tudja az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének védelmét¹⁹ anélkül, hogy a szerződések érvényességéről, vagyis a bejelentési kötelezettség megsértéséről érdemben határozná.

Ezt követően a Bíróság – mintegy megoldást kínálva a konkrét ügyben – hangsúlyozta, hogy a német ZPO szabályai szerint egy ítélet csak akkor rendelkezik jogerővel, ha a keresetben vagy a viszontkeresetben hivatkozott igényt bírálták el.²⁰ Tehát a nemzeti jog a *res judicata* elvét bizonyos szempontok szerint korlátozza. Ebből következően a Bíróság szerint a münsteri bíróságnak kell azt eldöntenie, hogy a későbbi jogvitá-

¹⁷ Ld. a C268/06. Impact ügyben hozott ítélet (ECLI EU:C:2008:223) 100. pontját. Ezzel szemben a C-232/05. sz. Bizottság kontra Franciaország (Scott) ítéletében a Bíróság a tiltott állami támogatás hatékony és azonnal visszatéríttetését gátló nemzeti szabályok féltreteletét, vagyis gyakorlatilag a *contra legem* jogértelmezést írta elő a nemzeti bíróságok számára (ECLI:EU:C:2006:651).

¹⁸ Ld. ebben az értelemben a C282/10. sz. Dominguez ítélet (EU:C:2012:33) 27. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

¹⁹ Az ítélet 35. pontja.

²⁰ Megjegyzendő, hogy a ZPO ezen rendelkezése némileg ellentmondani látszik az ítélet 30. a nemzeti bíróság által említett ítélkezési gyakorlatnak, amely szerint a jogerős ítéletet követő eljárásokban nem vehető fel olyan kérdés, amelyeket a korábbi jogvitában fel lehetett volna vetni, de ezt nem tették meg.

ban a jogerős ítélettel nem érintett jogi kérdéseket elbírállhat-e. A Bíróság szerint egy ilyen megközelítés nem sértené a korábbi ítélet jogerejét.

Amennyiben ez az értelmezés azonban nem volna lehetséges, a Bíróság leszögezi, hogy a jogerő elve az uniós jogrendben is komoly jelentőséggel bír,²¹ és nem követeli meg a nemzeti bírótól, hogy eltérjen a nemzeti jog jogerőre vonatkozó előírásaitól, még akkor sem, ha ez lehetővé tenné az uniós jogi sérelem orvoslását.²² Mivel a jogerő kérdését az uniós jog nem szabályozza, részletszabályaira az adott tagállam jogrendje az irányadó. Az uniós jog az egyenértékűség elve alapján csak azt írja elő, hogy ezek a szabályok nem lehetnek kedvezőtlenebbek a tagállami jogi ügyekhez képest, és az uniós jog tényleges érvényesülésének elve (*effet utile*) alapján nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását.²³

A fenti elméleti elemzést követően a Bíróság a jelen ügy körülményei alapján azonban úgy tekintette, hogy az Oberlandgericht Hamm ítéletének nem lehet olyan joghatásokat tulajdonítani, amelyek megghiúsítanak a münsteri bíróság számára az uniós jog alkalmazását, mivel ez ellentétes lenne a tényleges érvényesülés elvével. Vagyis az EUMSz 108. cikk (3) bekezdésének tiszteletben tartását a nemzeti bíróság minimálisan ideiglenes intézkedések meghozatalával tudja biztosítani és ez egyben kötelezettsége is. Ez az értelmezés ugyanis túlságosan kiterjesztő jellegű lenne az Oberlandgericht Hamm ítéletének jogerejét illetően, és lehetőséget biztosítana mind a tagállami hatóságok, mind a kedvezményezett számára az EUMSz 108. cikk (3) bekezdésében meghatározott hatálybaléptetési tilalom megkerülésére annak ellenére, hogy a jogerős ítélet nem foglalkozott az uniós állami támogatási jog kérdéseivel. Sőt, ez az

²¹ A C2/08. sz. Fallimento Olimpclub ítélet, (EU:C:2009:506) 22. pontja és a C-69/14. sz. Târşiaítélet (EU:C:2015:662) 28. pontja.

²² A C234/04. sz. Kapfererítélet, (EU:C:2006:178) 22. pontja; a fent hivatkozott Fallimento Olimpclub ítélet 23. pontja; a C507/08. sz. Bizottság kontra Szlovák Köztársaság ítélet (EU:C:2010:802) 60. pontja; a C-213/13. sz. Impresa Pizzarotti ítélet (EU:C:2014:2067) 59. pontja; és a fent hivatkozott Târşiaítélet 29. pontja.

²³ Az ítélet 40. pontja. Az egyenértékűség elve alapján a jogellenes állami támogatások által okozott károk megtérítése érdekében indított kereseteknek is sikeresnek kellene lenniük. Arra vonatkozóan, hogy miért különösen nehéz ezen ügyekben kártérítés fizetését elérni, ld. Michael HONORÉ – Nanna Eram JENSEN: Damages in State Aid Cases. *European State Aid Law Quarterly*, Vol. 11., 2011/2. 265–286. <https://doi.org/10.21552/ESTAL/2011/2/227>.

értelmezés a Bizottság támogatások belső piaccal való összeegyeztethetőségének elbírálására vonatkozó kizárólagos hatáskörét is megfosztaná a hatékony érvényesüléstől. Amennyiben ugyanis a Bizottság később a támogatás visszatéríttetését rendelné el, amit a nemzeti jog alapján kellene végrehajtani, ez a Bíróság megfogalmazásával élve „kudarca lenne ítéelve”, mivel jogerős ítélet az érintett szerződések hatályosságát mondja ki.²⁴ Ebből a szempontból tehát a jogbiztonság elve nem korlátozhatja az állami támogatásokra vonatkozó – az uniós jog alapvető elvének minősülő – uniós szabályok hatékony alkalmazását.

Ezen érvelés alapján a Bíróság a tényleges érvényesülés elvével és az uniós joggal összeegyeztethetetlennek minősítette a jogerő elvét megfogalmazó olyan nemzeti szabályt, amely nem teszi lehetővé azt, hogy a nemzeti bíróság egy általa az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak minősített és az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének megsértésével nyújtott szerződés esetében levonja az e jogsértésből eredő valamennyi jogkövetkezményt egy olyan jogerős nemzeti bírósági határozat miatt, amely az állami támogatási kérdések vizsgálata nélkül állapította meg e szerződés hatályának fennmaradását.

4. Az ítélet értékelése

A Bíróság a feltett kérdésre egyértelműen „európai” választ adott, amennyiben az uniós jog elsőbbsége és tényleges érvényesülése elvéből vezette le a választ.²⁵ Érvelésének alátámasztása céljából a Bíróság az uniós jog egyéb területeinek (fogyasztóvédelem, szociálpolitika, adózás) a *res judicata*-hoz való viszonyát elemző korábbi ítéletekre is utalt.²⁶

A Bíróság tulajdonképpen az ítéletben felsorolt évek alapján nem is adhatott más választ, hiszen ez esetben egy adott szerződést érintő, nem-

²⁴ Az ítélet 44. pontja.

²⁵ A jelen ítélet is alátámasztja azt az általános gyakorlatot, hogy a bíróságok, amennyiben döntésüket nem tudják konkrét normaszövegre alapozni, akkor a jogi elvekre hivatkoznak, illetve azokból vezetik le döntésüket.

²⁶ A Bíróság a C282/10. sz. Dominguez (EU:C:2012:33), a C-234/04. sz. Rosmarie Kapferer v Schlank & Schick GmbH (ECLI:EU:C:2006:178), a C69/14. sz. Dragoș Constantin Târșia v Statul român és Serviciul Public Comunitar Regim Permise de Conducere si Inmatriculare a Autovehiculelor (EU:C:2015:662) ügyekben hozott ítéletekre utalt.

zeti bíróság által hozott korábbi jogerős ítélet bármilyen későbbi uniós állami támogatási vonatkozású eljárás érvényesülését megakadályozhatná. Ez pedig egyértelműen az uniós intézmények hatáskörének csökkentését eredményezné. A Bíróság természetesen egy ilyen irányú értelmezési út megnyitást mereven el kell, hogy utasítson, amint arra sor is került. Figyelemre méltó azonban, hogy a Bíróság – mintegy segítő kezét adván a kérdést előterjesztő nemzeti bíróságnak – a jogerő elvének rugalmas, nemzeti jogot nem szükségképpen sértő értelmezése mellett tette le a voksát, mivel a konkrét esetben ez is biztosította az uniós jog primátusának érvényesülését annak minden következményével együtt.²⁷

A Bíróság tehát minden hasonló esetben megvizsgálandónak tartja, hogy a jogerős ítélet érintette az állami támogatási jog kérdéseit. Amennyiben nem (ahogy ez a jelen esetben is történt), a Bíróság szerint nem jelenti a jogerő elvének megsértését, hogy a jogerős ítéletet követően egy más tárgyú, más irányú eljárásban ez a kérdéskör is feltárára kerüljön, az állami támogatási jog jogkövetkezményeinek (érvénytelenség, semmisség, felfüggesztés, visszafizettetés) levonását is beleértve. Tehát a Bíróság az ügy körülményei alapján nem várja el a nemzeti jogi szabályok egyértelmű félretételét,²⁸ mivel a nemzeti jog ad lehetőséget arra, hogy a jogerős ítéletben el nem bírált kérdés jogvita tárgya lehessen.

Más kérdés, hogy milyen relevanciával bírna egy nemzeti bíróság által hozott jogerős, de téves ítélet, amelyben egy adott állami intézkedésről mondja ki a bíróság, hogy nem tartalmaz állami támogatást. A Bíróság ez esetben lehet, hogy nem követelné meg egy jogerős ítélet felülbírálatát, mivel ez a belső jogrend torzulását okozná, illetve a nemzeti jog keretei közé visszautalná a kérdést, a rendkívüli perorvoslatok alkalmazását ajánlva. Amennyiben viszont a támogatás összeegyeztethetlenségét bizottsági határozat mondaná ki, a *res judicata* figyelmen kívül hagyása egyértelmű kötelezettsége a nemzeti szerveknek.²⁹ Mivel a konkrét ügyben a Bizottság nem hozott végleges határozatot, és a nemzeti bíró-

²⁷ Ld. pl. a C-275/10. sz. Residex Capital IV CV kontra Gemeente Rotterdam ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2011:814), amely ítélet az EUMSZ 108 (3) megsértése esetén elvárja, hogy a nemzeti bíróságok polgári jogügyleteket semmisítsenek meg, ha a jogellenességükből származó versenytorzulás más módon nem kezelhető.

²⁸ Ld. pl. a 106/77. sz. Simmenthal ítéletet (ECLI:EU:C:1978:49), illetve a 16. lábjegyzetben már hivatkozott Scott ítéletet.

²⁹ Ld. a Lucchini ítéletet.

ság szerint a kérdéses adásvételi szerződés jogellenes és a belső piaccal összeegyeztethetetlen állami támogatást valósít meg, továbbra is nyitott kérdés, mi a megoldás, ha egy jogerős tagállami ítéletben megállapításra kerül, hogy nem valósult meg állami támogatás nyújtása, majd később a Bizottság – az uniós jog által biztosított 10 éves elévülési időszakon³⁰ belül indított vizsgálati eljárása során – ennek ellenkezőjére jut. Az ítélet alapján, amely az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének érvényesülését támasztja alá, nem kétséges, hogy a Bíróság az uniós jog hatékony érvényesülése érdekében hasonló megközelítést alkalmazna az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése tekintetében is. A közvetlen hatály hiánya ellenére is, és a tagállami jog szerint értelmezett *res judicata* elvének figyelmen kívül hagyását várná el az illetékes nemzeti szervektől,³¹ különösen mivel az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésében foglalt felfüggesztési kötelezettség közvetlen hatállyal bír és a tagállamok jogának szerves részét képezi.

Az ítélt körülményei alapján furcsállható, hogy a Bíróság érvelését az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének közvetlen hatályából³² és azt az megerősítő joggyakorlatból vezette le, amely a harmadik felek jogvédelmét biztosítja. Ugyanakkor a konkrét esetben nem volt olyan harmadik fél a nemzeti bíróság előtti eljárásban, akinek a jogos érdekeit a nemzeti bíróságnak a jogellenes támogatástól védenie kellett. Úgy tűnik tehát, hogy az uniós jog eredményeként a nemzeti bíróságoknak a *kereseti kérelemhez kötöttség* polgári peres jogi alapelvét is félre kell tenniük az uniós jog primátusa alapján. Ez végeredményben az uniós jogot megsértő tagállamnak kedvez, és lehetővé teszi, hogy egy polgári jogviszonyt, amelyben az egyik fél állami (köz)szervezet, ez a fél az állami támogatások jogára és jogellenes támogatás nyújtására hivatkozva utólag megtámadjon. Egy ilyen megtámadásnak a jogi érvek mellett egyéb okai is lehetnek (pl. helyi politikai csatározások), amelyhez az állami támogatások joga felhasználható. Pont ezektől az eljárásoktól kívánt az Európai Bizottság

³⁰ A Tanács 2015/1589/EU rendelet 17. cikk (1) bekezdése (HL L 248/9. 2015. 09. 24.).

³¹ Ld. a Lucchini ítéletet.

³² E rendelkezés közvetlen hatálya a joggyakorlat alapján egyértelmű. Lásd a *Costa v E.N.E.L* ítéletet, vagy a C-120/73.sz. *Lorenz GmbH kontra Bundesrepublik Deutschland* és mások ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:1973:152) 8. pontját, a C-354/90. sz. *Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires* és mások kontra Franciaország (ECLI:EU:C:1991:440) ítélet 11–12. pontjait, a C-39/94. sz. *SFEI és Mások* ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:1996:285) 39–40 pontjait.

megszabadulni, amikor az eljárási rendelet módosításával bevezette a panaszok kötelező formanyomtatványát³³ és a gazdasági érdekeltiség bizonyítását a panaszok érdemi kivizsgálása előtt.

Az ítélet arra is rámutatott, hogy a nemzeti bíróságok lehetősége, hogy az Európai Bizottsághoz forduljanak állami támogatási kérdések értelmezése céljából, a gyakorlatban nem működik, ha a Bizottság már megkezdte az ügy kivizsgálását, de azt még nem zárta le. Ezekben az esetekben a Bizottság az előzetes döntéshozatalai eljárásban nem fogja álláspontját részletesen kifejteni, mivel ezzel megelőlegezné a hivatalos álláspontját, ami támadhatóvá tenné azt. Azokban az ügyekben tehát, amikor az állami támogatás fogalmának teljesülése is komplex gazdasági elemzés igényel (mint például a piaci magánszereplő elvének értelmezése) a nemzeti bíróságok nem biztos, hogy megfelelő választ kapnak a Bizottságtól.

Talán éppen ezen ok miatt tekinthető az ítélet szintén fontos, bár a jogerő kérdéséhez közvetlenül nem kapcsolódó elemének annak többszöri hangsúlyozása, hogy az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésében megfogalmazott felfüggesztési kötelezettség védelmét a nemzeti bíróságok – amennyiben a kérdéses állami intézkedés EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti megítélése nem egyértelmű – ideiglenes intézkedések alkalmazásával is teljesíthetik, illetve kell megtenniük.³⁴ Sor kerülhet erre addig, amíg a kérdéstről a nemzeti bíróság maga, vagy az Európai Bizottság dönt, vagy amíg az Európai Bíróság az eléje terjesztett előzetes döntéshozatali kérdést (arról, hogy az adott intézkedés tekintetében az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése hogyan értelmezendő) elbírálja. Lehet, hogy a Bíróság nem bíz a nemzeti bíróságok uniós jogértelmezési képességében? Ebből a szempontból azt is érdemes felidézni, hogy a DEI ügyben hozott másodfokú ítélet³⁵ alapján a nemzeti bíróságok ideiglenes intézkedése is megvalósíthat állami támogatást, például egy támogatásnak minősülő, és lejárt szerződés hatályban tartásával.

³³ Ld. az Európai Unió működéséről szóló szerződés 108. cikkének alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 2015/1589/EU rendelet 24. cikkét (HL L 248., 2019. 09. 24., 9. o.).

³⁴ Az ítélet 24., 26. és 35. pontjai.

³⁵ Ld. a C-590/14. P. sz. Dimosia Epicheirisi Ilektrismou AE (DEI) kontra Bizottság ügyben hozott ítéletet (ECLI:EU:C:2016:797).

Összefoglalva: a Bíróság ítélete követi az eddigi joggyakorlatot, ugyan nem ad választ az ügy által felvetett összes kérdésre, de egyértelmű ketek közé szorítja a nemzeti bíróságok jogértelmezési tevékenységét, amennyiben az állami támogatások jogához kapcsolódó kérdések is felmerülnek. Az ítélet arra is rámutat, hogy az állami támogatások jogára hivatkozás nem csak harmadik személyek, hanem az állam kezében is fegyver lehet polgári jogi kötelezettségektől szabadulás céljából.